



Pengeplassering *Frihavner*

Dette kunne blitt verdens råeste kunstmuseum

På innsiden gjemmer det seg én million kunstverker.

Minst 300 av dem er signert Picasso.

TEKST *Helle Aarnes, Jan Gunnar Furuly, Jørgen Svarstad, Jake Bernstein (ICIJ)* FOTO *Signe Dons*



01



02

01 Sentral. Ikke langt fra flyplassen i den internasjonale byen ligger Geneva Freeport.

02 Skandalisert. «Vi er ansvarlige medlemmer av et globalt finans- og forretningssamfunn», har Mossack Fonseca uttalt etter de siste ukens avsløringer. A-magasinet fotograf advokatens adresse i Genève i forrige uke.

→ **Kongen av frihavnene.** Yves Bouvier var kjent for sin diskresjon og sine gode kontakter blant verdens rikeste. Hans navn dukker opp i Panama Papers.

Geneva Freeport er ikke mye å se på. Gråblek, bunkerslignende, i et veikryss i et industriområde ved Genève flyplass. De som kjører forbi, legger neppe merke til bygget. Men innenfor murene skjuler det seg en fantastisk rikdom: en million kunstverker.

Her har kun en eksklusiv, internasjonal elite adgang. Resten av verden holdes ute – av vakter, øye-skannere og metall-dører på flere tonn. Men lastebilene som stadig kommer kjørende, får komme inn, for de kommer rett fra flyplassen. Der har de hentet ubegripelig kostbare kunstsatter fra privatfly som lander i Sveits. Monet, Degas, Rothko, mange hundre Picassoer; i de grå byggene lagres verker fra alle de store mesterne. Med kunsten som skjuler seg her, kunne det trolig blitt et av verdens aller ræste museer.

DE SUPERRIKES LAGERPLASS. 22 fotballbaner. Så stor er Geneva Freeport. Der ligger det som trolig er verdens største vinkjeller. Gullbarrer. Dyre biler. Dyrebare tepper. Håndrull-ede sigarer; den beste måten å finne ut hva som skjuler seg i enkeltrommene, skal være å lukte. Men først og fremst er det verdens viktigste lager for kostbar kunst.

Verdens superrike blir flere og flere, og mange av dem sylter milliardene sine ned i svært eksklusiv kunst. Med ny-rike kinesere og russiske oligarkar har prisene eksplodert. I 1991 var omsetningen i det globale kunstmarkedet estimert til 10 milliarder dollar. I 2012 hadde den årlige omsetningen økt til 55 milliarder, og i 2015 var omsetningen på nesten 64 milliarder dollar. Dette ifølge Art Market Report, som hvert år analyserer markedet.

Kunst er blitt sikrere enn banken, tryggere enn aksjemarkedet – og mye, mye mer lønnsomt enn gammeldagse gullbarrer.

HVEM ER KLIENTENE? Hvem er så styrtrike at de kan kjøpe kunst for å legge den på lager? Vel, det vet vi lite om, for på dette markedet holder mange seg anonyme. Rundt halvparten av handlene antas å skje privat, direkte mellom selger og kjøper. På auksjoner er åpenheten ofte litt større rundt salgspris, men hvem som kjøper og selger, forblir ofte et mysterium.

Kunst er verdifullt, lett å frakte og dårlig regulert. I tillegg blir innholdsfortegnelser og transaksjoner sjelden sporet. Det uoversiktlige kunstmarkedet har lenge vært mistenkt for å bli misbrukt til skatteunndragelser og hvitvasking av penger.

De dyreste kunstverkene havner ikke sjelden i såkalte frihavner. Dette er steder der man kan innføre varer fra andre land uten å betale toll, og uten ettersyn og kontroll fra tollvesenet.

Å benytte seg av frihavner er ikke ulovlig. Men når varen fraktes ut av området, må man betale toll og avgifter og rapportere salget til skattemyndighetene. Betaler man ikke det man skal, eller rapporterer ikke det man må, bryter man loven.

... OG HVORFOR BRUKER DE FRIHAVNENE? Frihavner for kunst finnes blant annet i Sveits, Luxembourg og Singapore, og brukes av alt fra museer til samlere og business-folk. Det finnes mange legitime grunner til å lagre dyr kunst her. Sikkerhet, diskresjon og små krav til registrering er noen av dem. Hovedmotivet er nok likevel økonomisk. Er kunstverket i en frihavn, unngår man skatter og avgifter, siden verkene formelt er i transitt, på vei til en ny eier. Hvis et verk selges mens det er i frihavnen, slipper man også avgifter.

Mange kunstverker blir bare liggende på lager i tiår etter tiår, i et slags langvarig skatte-limbo. Frihavnene er rett og slett små skatteparadiser, perfekt til å lagre store verdier. Frihavnen selv viser til jevnlig kontroll og at varene blir verdsatt og taksert når de forlater området. Men i markedet er Geneva Freeport kjent som verdens største og mest ugjennomtrengelige frihavn.

KONGEN AV FRIHAVNENE. En fin februar morgen i fjor spa-serte en middelaldrende, ganske anonym mann i dress inn i Belle Époque, et leilighetskompleks ved vannet i Monaco. Den dresskledde mannen var Yves Bouvier, en sentral, sveitsisk kunsthändler, kjent for diskresjon og gode kontakter blant verdens aller rikeste.

De kalte ham «kongen av frihavnene». Han hadde vært en av de første som skjønte at de over hundre år gamle ►



FOTO: DANIEL STIER



FOTO: ERIC GAILLARD/NTB SCANPIX

01



FOTO: MANOLIS PATAKIS/EPA/NTB SCANPIX

02

01

Bildetekst. I 2015 var Rybolovljev oppført på Forbes-listen med 8,5 milliarder dollar i formue. Både Yves Bouvier og Rybolovljev dukker opp i Panama Papers.

02

Kjekt å ha. Den greske øya Skorpis var tidligere eid av Onassis-familien. I 2013 ble den overtatt av fondet til Rybolovljevs datter Ekaterina. Prisen skal ha vært 154 millioner dollar – altså 1,2 milliarder kroner.

→

Frelseren. Den russiske milliardæren Dmitrij Rybolovljev kjøpte Leonardo da Vincis maleri *Salvator Mundi* via den sveitsiske kunsthandleren Yves Bouvier.

► lagerbyggene ved flyplassen var gull verd, og hadde i årevis leid store deler av det som var blitt til Geneva Freeport. Nylig hadde han også åpnet sine egne frihavner til lagring av kunst i Luxembourg og Singapore, og var konsulent for et nytt lager i Beijing.

Tidligere i år fortalte The New Yorker historien om en mann som alltid hadde elsket risiko, helt siden barndommen i den lille landsbyen Avully. Unge Bouvier oppsøkte ekstreme situasjoner på ski og etter hvert i råkjøring med bil. Kanskje kom den ekstreme risikoviljen fra den tiden. Ifølge The New Yorker droppet Bouvier ut av skolen, men vokste opp som arving til farens fraktfirma, Natural Le Coultre. I 1997 overtok han firmaet og satset på kunst. Denne dagen i Monaco var han eier av et av verdens største firmaer innen frakt av kunst.

PANAMA PAPERS. Panama Papers, den enorme dokumentlekkasjen fra advokatkontoret Mossack Fonseca, har de siste to ukene dominert nyhetsbildet med avsløring etter avsløring.

Nå gir dokumentene også et etterlengtet innsyn i frihavner og det journalistene i ICIJ kaller «et notorisk ugjennomsiktig kunstmarked». De hemmelige papirene viser at sentrale aktører på kunstmarkedet bruker de samme kanalene og smutthullene i det globale finanssystemet som diktatorer, korrupte politikere og andre svindlere. Noen av verdens største og rikeste kunstsamlere og kunsthandlere har via skatteparadiset Panama opprettet hemmelige stråfirmaer der de kan gjemme unna enorme verdier.

Verker av van Gogh, Rembrandt, Chagall, Matisse, Basquiat og Warhol er forsøkt skjult gjennom anonyme frihavnerselskaper, stråmenn og manipulerte auksjoner. Bare verkene som omtales i papirene fra dette ene advokatfirmaet, skal være nok til å fylle et helt museum.

SKJULER 1 MILLION KUNSTVERKER. Panama Papers fokuserer ikke spesielt på Geneva Freeport. Men det er denne frihavnen som regnes som verdens største og mest ugjennomtregelige. Ingen vet nøyaktig hvor mange kunstverker som skjuler seg i bunkeren. Yves Bouvier antydte selv i et sjeldent intervju på Swissinfo.ch mellom 900.000 og en million verker, kunstdidsskriftet *Connaissance des Arts* har antydte rundt 1,2 millioner kunstverker.

Bunkerkunsten i Genève er så viktig at Jean-Rene Saillard i British Fine Art Fund har uttalt at «Det ville trolig vært verdens beste museum om det hadde vært et museum».

Den enorme mengden kunst som nå ligger nedpakket, er faktisk en viktig del av vår felles verdensarv.

SNAKKIS I KUNSTKRETSE. Denne morgenen i februar i fjor hadde altså Yves Bouvier fløyet til Monaco i privatjeten sin fra Genève, skriver The New Yorker. Han hadde gått en runde rundt marinaen, sett litt på båtene. Alt lå til rette for en fin dag.

Så gikk han på et knippe svartkledde menn. De tok på ham håndjern. Yves Bouvier var arrestert, mistenkt for svindel og hvitvasking av penger.

Det var den russiske milliardæren Dmitrij Rybolovljev som hadde anmeldt Bouvier. Bouvier hadde i mange år vært russerens agent og betrodd i kunstkjøp, og ble nå beskyldt for å ha rundlurt sin styrtrike klient. Russeren hevder i dag at hans tidligere kunstagent skal ha kjøpt eksklusive kunstverker selv, og så solgt dem videre til Rybolovljev for en mye høyere pris.

Russeren skal ha saksøkt Bouvier i Paris, Hongkong og Singapore.

Bouvier avviser svindel-påstandene kategorisk.

I den inngående artikkelen fra The New Yorker heter det at Bouvier begynte å jobbe for russeren i 2002, da han kom til Bouvier i bunkeren for å hente et maleri av Marc Chagall. Rybolovljev var da 30 år, og god for rundt en milliard dollar. Han hadde nettopp tatt med seg familien til et av Genèves mest eksklusive nabolag. I mange år hadde Bouvier russerens fulle tillit, heter det, ikke minst fordi han var imponert over Bouviers kontakter.

På fem år skal Bouvier ha solgt 28 kunstverker til russeren, som siden 2011 var eier av fotballklubben Monaco FC. Ifølge The New Yorker kjøpte Bouvier en Picasso for 3,5 millioner dollar og solgte den til russeren for 25 millioner dollar. Han skal ha kjøpt en Gustav Klimt for 123 millioner dollar og solgt den til sin klient for 183 millioner dollar. Ikke minst skal han ha formidlet Leonardo da Vincis *Salvator Mundi*, som var utstilt på National Gal-



FOTO: NTB SCANPIX



Fra 1. januar fikk Sveits strengere restriksjoner på frihavner. Målet var å unngå hvitvasking av penger.

→ **Bunkeren.** Aldri har det internasjonale kunstmarkedet vært så opphetet. Før investerte man i kunst fordi man likte et verk og ville henge det på veggen. I dag kjøper de superrike kunst av økonomiske årsaker. Mye av den pakkes ned og lagres, for eksempel i bygg som Geneva Freeport.

► lery i London – og som milliardæren Rybolovljev kjøpte for 127,5 millioner dollar. Han ville ha det på veggen på arbeidsværelset sitt.

MILLIARDÆRENS GRESKE ØY. Rybolovljevs advokater skal hevde at Bouvier har lurt deres klient for over en milliard dollar. I det hele tatt må de to siste årene ha vært miserable for milliardæren. I 2014 ble han også dømt av en sveitsisk domstol til å betale sin eks-kone Elena 4,5 milliarder dollar i skilsmisseoppgjør, ifølge The Economist. Beløpet er senere justert ned til 600 millioner dollar.

Milliardæren hadde uansett lenge shoppet som en gal: både Donald Trumps eiendom i Palm Springs og den greske øya Skorpis, som hadde tilhørt Onassis-familien, og som datteren Ekaterina nå fikk.

Både Bouvier og Rybolovljev figurerer nå i de lekkede advokat-papirene fra Panama; minst fem firmaer er forbundet med Bouvier, ifølge International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ), som har gransket dokumentene.

En talsmann for Bouvier sier til ICIJ at han brukte selskaper basert i utlandet til etablerte, lovlige formål. A-magasinet har vært i kontakt med Bouviers kontor både via telefon og pr. e-post for å få deres tilsvarende til denne artikkelen. Kontoret opplyste at Bouvier er bortreist, og at han sjelden gir intervjuer. Han har ikke besvart våre henvendelser. Vi har også kontaktet Geneva Freeport, som sier at de ikke besvarer journalisters henvendelser, og at de ikke ønsker å kommentere innholdet i artikkelen.

Rybolovljev knyttes til to firmaer. Heller ikke han vil kommentere funnene fra de lekkede Panama-papirene.

Bouvier-saken ble fjorårets store snakkis i kunstverdenen. Kongen av frihavnene er i dag ute av varetekt. Han har igjen fått tilgang til egne konti, men han har abdisert, gått av fra direktørjobben og jobber nå for å renvaske seg selv. For noen uker siden meldte Bloomberg Business at justisdepartementet i USA vil granske Bouviers forretninger.

SVEITS STRAMMER GREPET. Fra 1. januar i år innførte Sveits strengere restriksjoner på frihavner. Målet var å unngå hvitvasking av penger, smugling og annen ulovlig virksomhet. I utgangspunktet skal det nå ikke lenger være mulig å lagre

varer for eksport i mer enn seks måneder i sveitsiske frihavner. Tollmyndighetene kan imidlertid forlenge fristen. De skal også informeres om hvilke varer som eksporteres til frihavnene, og om eiers identitet. Sveits' rolle som kunsthager og frihavn for verdens rikeste kan nå være svekket.

DEN JØDISKE KUNSTHANDLEREN. I 1941, under annen verdenskrig, ble Amedeo Modiglianis maleri *Sittende mann (med en stokk)* beslaglagt av nazistene. Maleriet tilhørte Oscar Stettiner, en jødisk kunsthandler i Paris. Tre år senere ble maleriet solgt til en amerikansk offiser i en bar. Den jødiske kunsthandleren overlevde krigen og lette etter bildet, men lyktes ikke før han døde i 1948. Siden har maleriet skiftet eier mange ganger. I 1996 ble det solgt for 3,2 millioner dollar på en auksjon hos Christie's. Kjøper var et firma kalt International Art Center (IAC).

Da Philippe Maestracci, barnebarnet til den jødiske kunsthandleren, fikk tips om at bestefarens bilde var stilt ut i Helly Nahmads galleri på Madison Avenue på Manhattan, kontaktet han Nahmad-familien, et av verdens rikeste kunsthandler-dynastier, og ba om å få maleriet tilbake. Det fikk han ikke. Familien Nahmad har gjennom flere rettssaker i New York nektet for at det er de som eier Modigliani'en. Dette til tross for at de har stilt det ut i galleriene sine flere ganger. I dag anslås *Sittende mann* til å være verdt rundt 25 millioner dollar.

NAHMAD-DYNASTIET. Utenfor kunstverdenen er Nahmad-navnet ikke veldig kjent. Men i markedet er de både beundret og foraktet, ifølge magasinet Forbes. Nahmad-klanen har «solgt flere kunstverker enn noen andre», uttaler et styremedlem i auksjonshuset Christie's New York-avdeling til magasinet, som skriver at brødrene David og Ezra Nahmad har en samlet formue på 3,3 milliarder dollar. Begge har hver sin sønn kalt Helly; den ene med galleri i London, den andre på Manhattan i New York. Også disse har til salt i grøten; den søkkrike New York-galleristen Helly Nahmad, som nylig har sonet en dom for ulovlig gambling med 100 millioner i potten, eier også en hel etasje i Trump Tower. Der fester han med venner ►

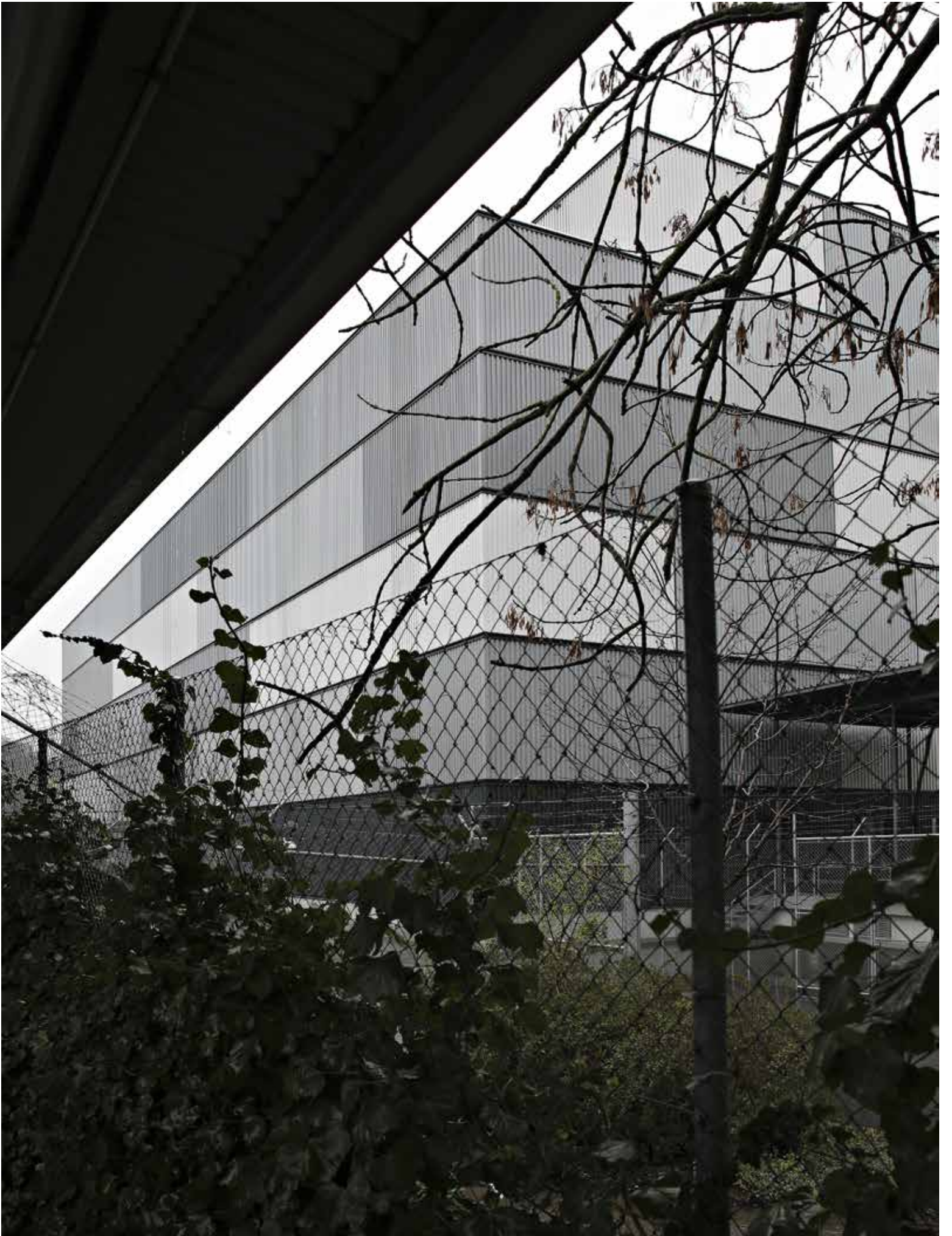




FOTO: AURORA ROSE/REX/SHUTTERSTOCK/NTB SCANPIX

01



FOTO: ARND WIEGMANN/NTB SCANPIX

02

01
Playboy. Minst 300 Picassoer. Masse kunst lagret i frihavner. En hel, egen etasje i Trump Tower. En dom for svindel. Og stor appetitt på supermodeller. Helly Nahmad er arving i familiens kunstdynasti. Her med Valentina Zelyaeva.

02
BFF. Leonardo DiCaprio er venn med Helly Nahmad. Det er også Orlando Bloom og Gisele Bündchen. Her er DiCaprio på en åpning i Helly Nahmad Gallery på Manhattan.

→
Nazi-stjålet. Amedeo Modiglianis maleri *Sittende mann (med en stakk)* skal være lagret i kunstbunkeren i Genève. En jødisk kunsthandler ble frastjålet bildet av nazistene under krigen. Kunsthandlerens barnebarn kjemper for å få bestefarens bilde tilbake. Han mener Nahmad-familien skjuler at de eier Modiglianién.

► som Leonardo DiCaprio, Orlando Bloom og Gisele Bündchen.

Nahmad-dynastiet har også store mengder kunst lagret i Geneve Freeport, ifølge journalistene i ICIJ. De har gransket lekkasjene fra Panama, og mener kunsthandler-klanen har brukt bunkeren til å skjule deler av sin enorme formue. Nahmadene sies å eie minst 300 Picasso-verker. Hvis det er korrekt, er det trolig verdens største Picasso-samling, muligens utenom Picasso-familien.

Nahmad-familiens kunst er lagret både i Geneva Freeport og i Le Freeport i Luxembourg. Ett av verkene i Genève-bunkeren er – ja, nettopp – den jødiske kunsthandlerens Modigliani.

PANAMA-AVSLØRING. Denne måneden kan denne saken ha fått en omdreining. I lekkasjen fra skatteparadisene Panama dukker nemlig Nahmad-familien opp. Papirene viser at International Art Center (IAC), maleriets formelle eier, i mer enn tyve år har vært kontrollert og eid av Nahmad-familien. David Nahmad, Helly Nahmads far og familiens overhode, har siden januar 2014 vært firmaets eneste eier.

Da Nahmad-klanens advokat ble konfrontert med den nye dokumentasjonen på at Nahmad-familien er eierne av IAC, hadde han valgt en ny strategi og svarte: «Hvem som eier IAC, er irrelevant.» Nå ville han kreve bevis for at maleriet hadde tilhørt den jødiske kunsthandleren.

I fire år har barnebarnet etter den jødiske kunsthandleren slåss mot Nahmad-dynastiet. Han mener International Art Center er et fiktivt firma, skapt for å skjule eiernes identitet og inntekter. Funnene i Panama-papirene tyder altså nå på at han har rett.

Modigliani-saken fortsetter. Og enn så lenge ligger Amedeo Modiglianis sørgmodige *Sittende mann med stakk* stuet bort og skjult for verden i en enorm bunker i Genève. ●

a-magasinet@aftenposten.no

*Les mer om Panama Papers på
www.aftenposten.no/panamapapers*

KILDE: JAKE BERNSTEIN/ THE INTERNATIONAL CONSORTIUM OF INVESTIGATIVE JOURNALISTS (ICIJ): THE ART OF SECRECY. ANDRE BIDRAGSYTERE FRA ICIJ: ALEXANDRE HAEDERLI, JULIETTE GARSIDE, FREDERIK OBERMAIER, BASTIAN OBERMAYER. AFTENPOSTEN ER EN AV ICIJS SAMARBEIDSPARTNERE I PANAMA PAPERS.

PANAMA PAPERS

[Avsløring]

Tidenes største dokumentlekkasje.

11,5 millioner dokumenter lekket fra det Panama-baserte advokatfirmaet Mossack Fonseca, som har spesialisert seg på å opprette og administrere selskaper i skatteparadiser.

På kundelisten deres står blant annet 12 statsoverhoder/ statsledere, over 100 andre politikere, 29 milliardærer, og mer enn 200 nordmenn.

376 journalister har det siste året gransket skatteparadisenes rolle i den globale finansindustrien. Aftenposten er eneste norske mediehus som er med i samarbeidet.

Gravearbeidet startet hos Süddeutsche Zeitung, og siden har det vært et samarbeid styrt av International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ).

ØKOKRIM: JA, KUNST BRUKES TIL Å HVITVASKE

[Norge]

Økokrim bekrefter at kunst brukes til å hvitvaske penger i Norge, men sier de ikke har mange «rene kunstsaker». Kunstlager i Sveits har de ikke vært bort i sine saker, og de kjenner lite til det.

– Hvis du sitter med svarte penger, kan du kjøpe kunst for et angivelig beløp, selge det videre og trikse med verdien av kunsten. Du kan konstruere fiktive salg som forklarer hvorfor du sitter igjen med penger. Så lenge verdien av kunsten ikke er enkel å fastsette og det brukes kontanter, er det et potensial for hvitvasking, sier avdelingsleder Aage Aase i Økokrim.



FOTO: CHRISTIE'S IMAGES/CORBIS



↑
Der ingen skulle tru.
 De som kjører forbi legger neppe merke til bygget. Men på innsiden skjuler det et ubegripelig antall kunstsatter.

Skatteparadiser og frihavner tåkelegger

Saken med Modigliani-maleriet som nå viser seg å være i Nahmad-familiens hender, er et godt eksempel på hvordan disse finansinstrumentene kan tåkelegge eierskap, mener britiske James Ratcliffe, direktør for gjenfinning og rådgivning ved The Art Loss Register i London.

– Vi frykter all aktivitet som skyggelegger informasjon om eierskap av kunstgjenstander eller eierhistorikken for disse gjenstandene. Bruk av selskaper i skatteparadiser kan helt klart virke slik, sier Ratcliffe til A-magasinet.

– Når man ser på hvor mye kunst kan være verdt, er det unngåelig at noen gjenstander finner veien til skattefrie havner, som med andre verdigjenstander. Det samme gjelder også noe av kunsten som uten tvil ville fått problemer med sin tidligere eierhistorikk på de åpne markedene, sier direktøren.

Skatteparadiser og frihavner i Sveits er flere ganger tidligere brukt i illegal kunsthandel.

– Det ville være naivt å tro at ikke andre gjør det samme, sier Ratcliffe. ●

a-magasinet@aftenposten.no

SLIK ER REGLENE

[Lovlig]

I utgangspunktet er det ikke rettsstridig for nordmenn å oppbevare kunst i utlandet. Men kunst lagret i utlandet skal føres opp i selvangivelsen for beregning av skatt på formue, på lik linje med kunst lagret i Norge, eller i egen bolig i Norge. Kilde: Lene R. Solberg, seksjonssjef i rettsavdelingen, Skatteetaten.

SKATTEPARADIS

[Undertittel]

Et skatteparadis kjennetegnes av hemmelighet. Disse landene tjener på å skjule informasjon for andre land med andre skatteregler.

Skatteparadiser har ofte en uforholdsmessig stor finanssektor.

De hjelper klienter med å unngå å måtte betale skatt.

KILDE: BEATE SJÄFJELL, PROFESSOR DR. JURIS: PANAMA PAPERS
 – EN VENTET SKANDALE (KRONIKK I AFTENPOSTEN 4. APRIL)